

Jan Kaplický: architekt oslňujících a inspirativních vizí

Author: Radomíra Sedláková | Published: 13.03.2009

Oprávněně se o Janu Kaplickém mluví jako o architektu velmi nadaném, přitom o architektu vizionářského typu, který byl svými pracemi vždy někde vpředu a který oslňoval, okouzloval a inspiroval. Výjimečnou profesní kariéru ostatně signalizoval už její start, jakkoli to Kaplický jako imigrant ve Velké Británii určitě neměl lehké. Začal v ateliéru Denyse Lasduna, pak pracoval v ateliéru Renza Piana a Richarda Rogerse, podílel se na projektu pařížského Centre Pompidou, (v Paříži samotné ale ve své práci na něm nepokračoval, v tom mu údajně zabránilo to, že tehdy ještě neměl britský pas), později spolupracoval také s Normanem Fosterem; a ani zdaleka nebyl bezejmenným projektantem.

Jenomže k profesi architekta patří ještě něco jiného než výtvarný talent. Ve chvíli, kdy chce realizovat své vize, architekt už není svobodný umělec - funguje ve službě svého zákazníka, svého klienta, s ním musí komunikovat, s ním má hledat pro obě strany únosné kompromisy. A právě na ně Kaplický nikdy nechtěl přistupovat. Proto tolik jeho vizí a nápadů zůstalo jen v poloze papírové architektury. Ta mnohé inspirovala, což mohlo a zdá se, že i vedlo u Kaplického k hlubokému pocitu jakési osudové nespravedlnosti: ti, co z něj čerpají, staví, a on - nikoli. Tato profesní zahořklost se postupem let jakoby stále prohlubovala, a to i v době, když už fungoval jeho vlastní ateliér Future Systems. Ateliér založil v roce 1979 spolu s Davidem Nixonem a jeho práce se brzy staly nevyčerpatelnou studnicí ohromujících myšlenek a námětů, které směřovaly daleko do budoucna, a přitom nebyly utopistické. Kaplický a Future Systems hodně soutěžili a vytvořili tak ohromné množství studií - a patnáct let neměli žádnou realizaci. Pro architekta je to situace hodně stresující. Tuto profesi si obvykle vybírá ten, kdo chce vidět podle svých návrhů domy, prostory, chce vidět lidi, kteří je užívají a jimž se líbí. Kreslit do šuplíku, to musí být pro každého architekta téměř k uzoufání, stejně jako získávat v soutěžích mnohé ceny, ale nikdy ne tu první, která nese právo i možnost realizace soutěžního projektu. Přitom třeba v soutěži na Francouzskou národní knihovnu byl Kaplický tak blízko úspěchu - a možná dnes Paříž lituje, že tehdejší francouzský prezident si tenkrát vybral příliš vlastenecky.

Zajímavé byly důsledky tohoto „nerealizování“. Architekt, který v Praze zanechal ne zcela dokončený, výrazně funkcionalistický rodinný domek přísně kubického tvaru, se postupně přes opojení „hi-tech“ dostával k bohatějším tvarům. Ty svou inspiraci zjevně nacházely v přírodě, nikoli ovšem v duchu bioniky, ale spíše v maximálním uvolnění a okouzlení možnostmi vytvořit - díky nejs sofistikovanejším technologickým postupům - svět snové fantaskní přírody. Přitom se ve všech pracích J. Kaplického odrážely jak ohleduplnost k přírodě, tak pocit nezbytnosti navrhovat stavby ekologicky. Aspoň teoreticky.

Až na sklonku 80. let se vizionářství Kaplického a jeho Future Systems prosadilo v praxi. Nejprve to byla realizace rodinného domu v Londýně, následně křehký pontonový most na West India Quay, jenž se nachází přesně na rozhraní bankéřské architektury nových londýnských Docklands a romantické, jen zvolna rekonstruované architektury starých průmyslových doků. A pak velký úspěch s NatWest Media Centre na kriketovém stadionu Lord's: novinářská tribuna, která se vznáší nad hřištěm, jako kdyby se tam zastavila z jiného světa a udiveně vykulila oko na tuto zvláštní a tradiční anglickou hru... A také hliníková skořepina, první svého druhu v architektuře; Kaplický právě tady poprvé představil svou vizionářskou hi-tech architekturu v ohromující čistotě a působivosti. V roce 1999 za ni také získal veliké uznání vyjádřené Stirlingovou cenou.

Stavební forum

V té době měl už za sebou také velkou výstavu. Její premiéra se konala v Londýně, repríza pak díky společnosti Zlatý řez a Michaele Kádnerové (a velkorysému sponzorství společnosti Sipral) v Národní galerii v Praze, ve Veletržním paláci. Poprvé (a zatím naposledy) se tak v prostorách NG konala samostatná výstava žijícího architekta. Přitom výstava nanejdůležitější úspěšná. Modely nezvyklých tvarů a nečekaných barev byly ohromným překvapením a staly se velkým tahákem stejně jako architektova přednáška. Dokonce tenkrát Jihočeské matky chtěly Kaplického požádat o návrh ekologických domků, které by jim pomohly v boji proti Temelínu.

Je zvláštní, že tato výstava se nyní nikde nepřipomíná, ostatně ani Kaplický sám o ní moc nemluvil. Jako by se to do jeho postoje - poněkud ukřivděného - architekta, kterému doma nikdo nerozumí, nějak nehodilo, že v Česku, a to se značným ohlasem, vystavoval. (Možná se na tom podepsalo i to, že NG s ním v roce 1995 jednala o možnosti, aby Česko reprezentoval na mezinárodní výstavě architektury v Benátkách v roce 1996. Jednání ale nedopadlo dobře kvůli příliš vysoké finanční náročnosti architektových představ).

Je rovněž nutné připomenout, že Kaplický v Česku vůbec poměrně často přednášel. A měl vždy pozorné publikum, které bylo jeho myšlenkami alespoň zčásti oslněno. Na druhé straně si ovšem svou přednáškovou činností na domácí půdě nadělal dost nepřátel. Jeho přednášky totiž měly stále stejné, opakující se schéma - nejprve ukázky podle něj kvalitní české funkcionalistické architektury, pak zdrcující kritika všeho, co bylo v Česku postaveno od počátku 90. let (předchozí roky nebral na vědomí), a pak vlastní vize. Vlastně i to vysvětluje, proč Kaplický tak dlouho hledal stavebníky: diplomatem rozhodně nebyl.

Na začátku tohoto století dosáhl J. Kaplický v Británii dalšího úspěchu - tím byl projekt obchodního domu Selfridges v Birminghamu. I když pro obchod samotný je to stavba problematická, mj. nemá žádné výkladní skříně, je svým tvarem i velikostí nanejdůležitější přitažlivá. Nikoli vždy v kladném slova smyslu. V jakési anketě byla označena za nejošklivější stavbu Británie, ale na stranu druhou v roce 2004 získala prestižní cenu RIBA. Některé její kvality - použití vyspělé technologie, ekologický charakter - ovšem po čase zpochybnil sám Kaplický.

Pro naše poměry je ovšem významnějším Kaplického počinem jeho „pražská“ vize, projekt Národní knihovny. Na tomto místě si ji ale dovolím vynechat - také proto, že ji v Kaplického tvorbě z nejrůznějších důvodů nehodnotím jako příliš zdařilou a proto ani nepovažuji za neštěstí, že ji Praha mít nebude. Letos ale bude podle Kaplického projektu dokončeno Muzeum Ferrari v Modeně, když není vyloučena realizace jeho projektu koncertní síně v Českých Budějovicích i malého domku na Benešovsku. Pokud by k tomu mělo dojít, nebude to snadné - Kaplický byl natolik silnou tvůrčí osobností, že i kdyby zanechal dokonale zpracované prováděcí plány, bez jeho bezprostřední účasti na stavbě to prostě bude jiné.

Bez ohledu na počet realizací nicméně Jan Kaplický byl skutečně velký architekt - jedna z mála výjimek, který dokázal posunout vývoj architektury kupředu jen silou svých myšlenek. Jeho skici a jeho projekty patří ke zlatému fondu současné architektury.

13.03.2009 08:00, Radomíra Sedláková

Stavební
forum